

POSTANOWIENIE

Dnia 10 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Dawid Miąsik

Protokolant Anna Matura

w sprawie z powództwa P.K.

przeciwko H. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o ryczałt za nocleg,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 10 listopada 2016 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego - Sądu
Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S.

z dnia 6 maja 2016 r., sygn. akt VI Pa .../16,

1. czy dopuszczalne jest ustalenie przez pracodawcę niebędącego państwową lub samorządową jednostką sfery budżetowej w regulaminie wynagradzania, że pracownikom będącym w podróży służbowej nie przysługuje ryczałt za nocleg?
2. w razie negatywnej odpowiedzi na powyższe pytanie: w jaki sposób w powyższej sytuacji (przy zastosowaniu jakich przepisów?) należy ustalać wysokość należnego takiemu pracownikowi ryczałtu za nocleg?

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w S., na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:

1. Czy dopuszczalne jest ustalenie przez pracodawcę niebędącego państwową lub samorządową jednostką sfery budżetowej w regulaminie wynagradzania, że pracownikom będącym w podróży służbowej nie przysługuje ryczałt za nocleg?

2. W razie negatywnej odpowiedzi na powyższe pytanie: W jaki sposób w powyższej sytuacji (przy zastosowaniu jakich przepisów?) należy ustalać wysokość należnego takiemu pracownikowi ryczałtu za nocleg?

Zagadnienie to wyłoniło się przy rozpoznawaniu apelacji pozwanego pracodawcy H. Sp. z o.o. w S. od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 7 października 2015 r. w sprawie z powództwa P.K. o zapłatę kwoty 13.107 zł wraz z odsetkami tytułem ryczałtów za nocleg.

Sąd Rejonowy zasądził żadaną kwotę, wskazując że zasadność powództwa wynikała z treści przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991 ze zm.), stosowanych zgodnie ze wskazaniem ujętym w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14. Sąd ustalił, że w spółce obowiązywał regulamin wynagradzania, zgodnie z którym (w szczególności) z tytułu podróży służbowych pracownikom przysługiwały: dieta, zwrot kosztów dojazdów i innych niezbędnych kosztów (w tym kosztów noclegów). Wskazano natomiast, że pracownikom nie przysługuje zwrot kosztów noclegu, jeśli zapewniono im warunki odpoczynku, co w szczególności dotyczy kierowców pojazdów wyposażonych w miejsca do spania, chyba że pracodawca postanowi inaczej.

W apelacji pozwany zarzucił naruszenie § 9 ust. 1 i 2 wymienionego rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. w związku z art. 77⁵ § 3 – 5 k.p. przez przyjęcie, że powodowi przysługuje zwrot kosztów noclegu, mimo że u pozwanego – jako pracodawcy niepublicznego – kwestie te zostały odmiennie i kompleksowo

uregulowane w regulaminie wynagradzania. Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Okręgowy powziął wątpliwości, które zaowocowały przedstawionymi wyżej pytaniami.

Sąd Okręgowy wskazał, że w sprawie podstawowym problemem jest ocena regulacji wewnętrznych obowiązujących u pracodawcy, z których wynika, że pracownikowi nie przysługują ryczałty noclegowe w sytuacjach, w których noclegi odbywają się w miejscu noclegowym w kabinie pojazdu.

W uzasadnieniu pytania prawnego Sąd odwoławczy podkreślił w pierwszej kolejności, że w uchwale z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, Sąd Najwyższy wziął pod uwagę wyłącznie kwestię rozumienia pojęcia „bezpłatny nocleg”, występującego w § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Natomiast – w ocenie tego Sądu – Sąd Najwyższy nie poświęcił należytej uwagi kolejnemu zagadnieniu. Chodzi mianowicie o przypadek, w którym – na podstawie art. 77⁵ § 3 k.p. – strony ustalą, że pracownik nie będzie uprawniony do ryczałtu za nocleg, jeśli odbywa go w przystosowanej do tego kabinie w pojeździe.

Sąd Okręgowy podniósł, że w sprawie tej mają zastosowanie regulacje, do których odsyła art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155), tj. art. 77⁵ § 3 - § 5 k.p. Z § 3 tego artykułu wynika pierwszeństwo dla regulacji zasad wypłacania należności z tytułu podróży służbowych przez pracodawcę innego niż wymieniony w § 2. Dopiero, gdy ten pracodawca nie uregulował zasad ponoszenia tych należności, stosuje się zgodnie z art. 77⁵ § 5 k.p. przepisy rozporządzeń odnoszące się do pracodawców ze sfery budżetowej. Ograniczeniem dla pracodawcy spoza tej sfery jest treść art. 77⁵ § 4 k.p. z którego wynika, że nie można ustalić diety z tytułu podróży służbowej w wysokości niższej niż dieta przysługująca pracownikowi pracodawcy ze sfery budżetowej w podróży na terenie kraju.

Z tej przyczyny, w ocenie Sądu drugiej instancji, wątpliwości budzi stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w uchwale II PZP 1/14, że przepisy wykonawcze mają – na podstawie art. 77⁵ § 5 k.p. – zastosowanie u pracodawcy

spoza sfery budżetowej wówczas, gdy nie ma u tego pracodawcy regulacji wewnętrznych lub są one mniej korzystne dla pracownika. Zasady wypłacania z tytułu podróży służbowych należności przez pracodawcę spoza sfery budżetowej mają bowiem zostać określone w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę. Tylko, gdy akty te nie zawierają stosownych postanowień, stosuje się przepisy rozporządzeń (art. 77⁵ § 5 k.p.). Nie mają one natomiast zastosowania, gdy ten pracodawca ogranicza liczbę należności lub przewiduje ich mniejszą wysokość. Nie musi on bowiem obejmować swą regulacją tych samych świadczeń, które regulują rozporządzenia. Dotyczy to także, co wynika z treści art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, pracodawcy – przedsiębiorstwa transportowego.

Sąd Okręgowy wskazał nadto, że w kwestii tej zapadają rozbieżne orzeczenia, których przykłady zaprezentował w uzasadnieniu postanowienia. Jest to sytuacja, jego zdaniem, niepożądana, w związku z czym konieczne jest zajęcie przez Sąd Najwyższy jednoznacznego i przekonująco umotywowanego stanowiska w tym przedmiocie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, Sąd - zgodnie z art. 390 § 1 k.p.c. - może przedstawić to zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Warunkiem podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy jest jednak spełnienie wszystkich przesłanek określonych w przytoczonym przepisie i wydanie przez Sąd drugiej instancji w sposób prawidłowy postanowienia o przedstawieniu zagadnienia prawnego.

Nie ulega wątpliwości, że wniesiona w sprawie apelacja pozwanego podlegała rozpoznaniu na rozprawie (art. 375 k.p.c.). Zgodnie zatem z wielokrotnie wyrażanym przez Sąd Najwyższy stanowiskiem, przedstawienie do rozstrzygnięcia - na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. - powstałego przy rozpoznawaniu tego środka odwoławczego zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości wymagało wydania postanowienia na rozprawie (por. postanowienie Sądu Najwyższego: z dnia 11 października 1978 r., III CZP 64/78, OSP 1979 nr 5, poz. 84; z dnia 18

marca 2005 r., III CZP 93/04 i z dnia 22 listopada 2007 r., III CZP 99/07, niepublikowane). Z akt sprawy wynika tymczasem, że przeprowadzona w dniu 22 kwietnia 2016 r. rozprawa w celu rozpoznania apelacji nie zakończyła się wydaniem wyroku, lecz odroczeniem jego ogłoszenia na dzień 6 maja 2016 r. Jednakże we wskazanym dniu Sąd na posiedzeniu jawnym, na którym nie były obecne strony, nie ogłosił wyroku, ale jak wynika z protokołu posiedzenia, postanowił zamkniętą rozprawę otworzyć na nowo, przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne dotyczące skutków prawnych wyłączenia przez pracodawcę w regulaminie wynagradzania prawa zatrudnionych kierowców do ryczału za noclegi w związku z zapewnieniem im bezpłatnego noclegu w kabinach samochodów ciężarowych, w kontekście treści przepisu art. 77⁵ § 4 k.p. w związku z art. 77⁵ § 5 k.p., przy czym szczegółową treść pytania prawnego sformułować na posiedzeniu niejawnym oraz rozprawę odroczyć na termin z urzędu. Postanowienie o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości nie zostało jednak w ogóle wydane, albowiem tzw. „szczegółową treść pytania prawnego”, czyli faktycznie zagadnienie prawne, sformułowano jedynie w uzasadnieniu postanowienia z dnia 6 maja 2016 r.

Zagadnienie prawne zostało więc przedstawione Sądowi Najwyższemu z naruszeniem art. 390 § 1 k.p.c., polegającym na faktycznym braku wydania postanowienia o jego przedstawieniu do rozstrzygnięcia. Tej oceny nie zmienia treść postanowienia z dnia 6 maja 2016 r., ponieważ wynika z niego jedynie zapowiedź podjęcia postanowienia o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości. Stwierdzone uchybienie należy uznać za istotne, albowiem strony zostały pozbawione możliwości przedstawienia na rozprawie stanowiska dotyczącego kwestii, którą Sąd Okręgowy uznał za budzącą poważne wątpliwości i przedstawił do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Choć to formalne uchybienie stanowi wystarczającą podstawę do odmowy podjęcia uchwały, zwrócić uwagę należy także na to, że problem prawny został sformułowany w takim stanie sprawy, który uniemożliwia udzielenie jednoznacznej odpowiedzi.

Sąd Okręgowy stwierdzając wyraźnie, że nie budzi jego wątpliwości to, iż „pracodawca nie zapewnia pracownikowi bezpłatnego noclegu (...), gdy przyjmuje, że kierowca w transporcie międzynarodowym powinien spać w kabinie samochodu ciężarowego (nawet przystosowanej do takich celów)” oraz że niedopuszczalne jest ograniczenie przez pracodawcę sfery pozabudżetowej „w aktach wewnętrzzakładowych należności z tytułu podróży służbowej jedynie do diety odpowiadającej krajowej z wyłączeniem prawa do zwrotu dodatkowych wydatków, w sytuacji, gdy pracownik byłby zmuszony je ponosić (np. w związku z koniecznością samodzielnego zapewniania sobie noclegu)”, jednocześnie nie dokonał pod tym kątem oceny prawnej odnośnych postanowień regulaminu wynagradzania obowiązującego u strony pozwanej. Brak jest bowiem stanowiska tego Sądu co do tego, czy wyłączenie zwrotu wydatków z tytułu kosztów poniesionych na nocleg w odniesieniu do kierowców samochodów ciężarowych wyposażonych w odpowiednie miejsce do spania należy traktować jako nieuregulowanie wobec tej grupy pracowników kwestii dotyczącej zwrotu wydatków poniesionych na nocleg, co stanowiłoby podstawę do zastosowania § 5 art. 77⁵ k.p., czy też takie postanowienie regulaminu jest nieważne jako mniej korzystne dla pracownika niż przepisy ustawowe (art. 9 § 2 k.p.), a zatem do kierowców miały zastosowanie postanowienia regulaminu o zwrocie wydatków na nocleg w wysokości wynikającej z dowodu księgowego, co otwierałoby drogę do udzielenia odpowiedzi o możliwość pominięcia w regulaminie wynagradzania prawa do ryczałtu z nocleg, gdyby zagadnienie prawne przedstawione zostało w sposób spełniający wymogi formalne.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wszechstronnie wyjaśniono, w jaki sposób powinny być Sądowi Najwyższemu przedstawiane zagadnienia prawne na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. Zgodnie z jednolitym i utrwalonym stanowiskiem, dopuszczalne jest tylko przedstawianie pytań „do rozstrzygnięcia”, formułujących, do wyboru adresata, dwie możliwe alternatywne odpowiedzi, nie jest natomiast dopuszczalne wystąpienie z pytaniem otwartym („do uzupełnienia”), o nieokreślonych możliwościach odpowiedzi. Za tym stanowiskiem przemawia zarówno treść normatywna art. 390 § 1 k.p.c., jak i fakt, że instytucja pytań prawnych, prowadząca do związania sądów niższych instancji w danej sprawie

poglądem Sądu Najwyższego, zawartym w podjętej uchwale, jest wyjątkiem od konstytucyjnej zasady podległości sędziów tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP), wobec czego przepis przewidujący możliwość przedstawienia zagadnienia prawnego musi podlegać ścisłej wykładni. Jeżeli zagadnienie prawne przedstawione przez sąd ma postać pytania otwartego (do uzupełnienia), uzasadniona jest odmowa podjęcia uchwały.

Z tych względów Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji.

kc